

Robert Kaczorowski¹
Akademia Muzyczna w Gdańsku

Siedem pieśni religijnych Ottona Mieczysława Żukowskiego (1867–1942) w kontekście zagadnień semantycznych i muzycznych

Wstęp

Polski kompozytor Otton Mieczysław Żukowski (1867–1942) to wciąż – niestety – postać mało rozpoznawalna w piśmiennictwie muzycznym i muzykologicznym oraz praktyce wykonawczej polskiej literatury religijnej i sakralnej przełomu XIX i XX wieku. Aby zmienić ten stan rzeczy, od kilku lat podejmowane są różnorodne działania, aby poprzez słowo pisane² i rejestrację utworów na płytach CD³ jak największą rzeszę odbiorców zapoznać z wyjątkową osobą i niezwykłą twórczością Ottona Mieczysława Żukowskiego.

---

¹ Ksiądz Robert Kaczorowski, dr hab. sztuk muz., kapłan archidiecezji gdańskiej, ukończył studia na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, na Wydziale Instrumentalnym (klasa organów) oraz na Wydziale Wokalno-Aktorskim (klasa śpiewu solowego) Akademii Muzycznej im. St. Moniuszki w Gdańsku. Adiunkt w Katedrze Wokalistyki na Wydziale Wokalno-Aktorskim macierzystej Uczelni. Proboszcz parafii św. Mikołaja w Szemudzie; ul. Wejherowska 45, 84-217 Szemud; e-mail: x-erka@wp.pl

² Zob. R. Kaczorowski, *Pieśni maryjne Ottona Mieczysława Żukowskiego*, Wydawnictwo „Bernardinum”, Pelplin 2011; *O muzyce Ottona Mieczysława Żukowskiego – z barytonem Robertem Kaczorowskim rozmawia Arkadiusz Jędrasik*, „Muzyka21”, Rok XIV nr 12(161), grudzień 2013, s. 20-22; R. Kaczorowski, *Pieśni ku czci Matki Bożej Ottona Mieczysława Żukowskiego oraz ich miejsce w literaturze wokalnej*, w: *Musica Vocale. Sacrum i profanum w muzyce wokalnej – studium przypadku*, red. R. Minkiewicz, Wydawnictwo Akademii Muzycznej w Gdańsku, Gdańsk 2014, s. 59-73; *Muzyka Żukowskiego – kolejne odkrycie. Z ks. Robertem Kaczorowskim rozmawia Arkadiusz Jędrasik*, „Muzyka21”, nr 6(179), czerwiec 2015, Rok XVI, s. 28-31; R. Kaczorowski, *Zachowane msze Ottona Mieczysława Żukowskiego jako przejaw troski o polskość. Zagadnienia semantyczne i muzyczne*, w: „Studia Gdańskie”, t. XXXVIII, Gdańsk-Oliwa 2016, s. 101-121.

³ Piszący te słowa, chcąc uwiecznić utwory religijne Ottona Mieczysława Żukowskiego, podjął współpracę z firmą fonograficzną Acte Préalable z siedzibą w Warszawie, specjalizującą się w wydawaniu nieznanej muzyki polskiej. W ramach cyklu „Otton Mieczysław Żukowski. Opera omnia religiosa” udało się nagrać osiem płyt CD, które pomieściły wszystkie zachowane utwory Ottona Mieczysława oraz jego braci: Aleksandra, ks. Jana oraz ks. Stanisława. Numer katalo-

Poniższe zestawienia zawierają podstawowe informacje o pieśniach, opis formalny oraz tonacje i budowę utworów.

Tabela 1. Podstawowe informacje o utworach

Lp.	Tytuł pieśni	Nr zeszytu	Strony	Autor słów	Liczba zwrotek	Określenie partii wokalne
1	<i>Ojciec nasz</i> ⁸ op. 47	I	2-4	Władysław Bełza	5	Głos
2	<i>Panie, do Ciebie wołam</i> (duet) ⁹	IV	11	nieznany	2	Głos I, Głos II
3	<i>Twych Panie lask</i> ¹⁰	V	2-3	nieznany	1	Głos
4	<i>Gdy boleść wstrząsa</i> ¹¹	V	8-9	nieznany	2	Głos
5	<i>Panie miłosierny</i> ¹²	VIII	2	nieznany	2	Śpiew
6	<i>Do Boga</i> (duet) ¹³	VIII	3	Władysław Bełza	2	Głos I, Głos II
7	<i>Wierzmy Panie</i> ¹⁴	VIII	5	Kazimierz Greczyn	2	Śpiew

Tabela 2. Opis formalny utworów

Lp.	Tytuł pieśni	Me- trum	Tempo	Liczba taktów	Ambitus melodii
1	<i>Ojciec nasz</i> op. 47	C	Poważnie, z przejęciem się	48	d ¹ –e ²
2	<i>Panie, do Ciebie wołam</i> (duet)	C	Andante espressivo	22	I: es ¹ –es ² II: a–b ¹

⁸ Na pierwszej stronie utworu zawarta jest dedykacja: „Memu bratu Stanisławowi”. Utwór został zarejestrowany na płycie CD 4. Wykonawcy: Robert Kaczorowski – baryton, Ewa Rytel – organy.

⁹ Utwór został zarejestrowany na płycie CD 1. Wykonawcy: Ewa Marciniec – alt, Robert Kaczorowski – baryton, Ewa Rytel – organy.

¹⁰ Utwór został zarejestrowany w wersji na głos solowy na płycie CD 1. Wykonawcy: Katarzyna Dondalska – sopran, Ewa Rytel – organy. Natomiast na płycie CD 3 został zarejestrowany w wersji na chór męski a cappella. Wykonawcy: Podkarpacki Chór Męski, Grzegorz Oliwa – dyrygent.

¹¹ Utwór został zarejestrowany na płycie CD 1. Wykonawcy: Robert Kaczorowski – baryton, Ewa Rytel – organy.

¹² Utwór został zarejestrowany na płycie CD 2. Wykonawcy: Robert Kaczorowski – baryton, Ewa Rytel – organy.

¹³ Utwór został zarejestrowany na płycie CD 2. Wykonawcy: Katarzyna Dondalska – sopran, Ewa Wolak – alt, Ewa Rytel – organy.

¹⁴ Utwór został zarejestrowany na płycie CD 2. Wykonawcy: Paweł Pecuszok – tenor, Ewa Rytel – organy.

3	<i>Twych Panie łask</i>	3/4	Larghetto	40	f ¹ -as ²
4	<i>Gdy boleść wstrząsa</i>	3/4	Adagio	29	b-es ²
5	<i>Panie miłosierny</i>	C	Lento	25	es ¹ -es ²
6	<i>Do Boga</i> (duet)	C	Andante	16	I: c ¹ -f ² II: g-b ¹
7	<i>Wierzymy Panie</i>	C	Andante	23	e ¹ -fis ²

Tabela 3. Budowa utworów

Lp.	Tytuł pieśni	Akompaniament	Tonacja	Budowa utworów
1	<i>Ojciec nasz</i> op. 47	Organy	h-moll → D-dur	Wstęp organowy (takty 1–8) Część A (takty 9–24) Łącznik organowy (takty 25–26) Część B (takty 27–46) Zakończenie organowe (takty 47–48)
2	<i>Panie, do Ciebie wołam</i> (duet)	Organy	Es-dur	Część A (takty 1–12) Część B (takty 13–20) Zakończenie organowe (takty 21–22)
3	<i>Twych Panie łask</i>	Organy	Des-dur	Wstęp organowy (takty 1–4) Część A (takty 5–20) Część B (takty 21–40)
4	<i>Gdy boleść wstrząsa</i>	Organy	Es-dur	Część A (takty 1–8) Część B (takty 9–16) Część C (takty 17–25) Zakończenie organowe (takty 26–29)
5	<i>Panie miłosierny</i>	Organy	Es-dur	Wstęp organowy (takty 1–4) Część A (takty 5–12) Część B (takty 13–25)
6	<i>Do Boga</i> (duet)	Organy lub chór mieszany	F-dur	Część A (takty 1–8) Część B (takty 9–16)
7	<i>Wierzymy Panie</i>	Organy lub chór mieszany	E-dur	Część A (takty 1–8) Część B (takty 9–16) Część C (takty 17–23)

2. Zagadnienia semantyczne

Pieśń „Ojciec nasz” to utwór dramatyczny. Przebija z niego głęboka troska o rodzinny dom, któremu na imię Polska; Polska rozdarta między zaborców i nieistniejąca na mapach Europy. To także troska o najbliższych, przeżywających szczyt i przesładowania z powodu przywiązania do polskości i języka polskiego.

Dla podmiotu lirycznego, który występuje w liczbie mnogiej i ucieleśnieniu zbolełały naród polski, ówczesne niebo zasłane jest „łuną pożaru” i „łzami morza”. W takiej sytuacji autor wiersza ma poczucie, że jest jak „rozbitek”, który kroczy po świecie „bez przewodnika, bez wsparcia w potrzebie”. Z całej piersi zwraca się więc do Tego, który jest w niebie, aby wołać: „Ojczyzna nasz”.

Podmiot liryczny przypomina minione dzieje. Przypomina niejedną stoczoną walkę w obronie świętości Kościoła, która często oznaczała „krwawe znoje i boje”. Teraz zaś, gdy Ojczyzna została „wydarta spod stóp”, a na szyjach pojawiła się „twarda obroza” niewoli, prosi Boga, aby zapanowało Jego królestwo, które oznaczać będzie pokój i sprawiedliwość. Tylko to może zapobiec obecnej „nieprawości” i trudnemu położeniu ludzi, którym dzieje się wielka krzywda. W modlitwie pojawia się prośba, aby nie tylko w niebie, ale również na ziemi zapanowała Boża wola; aby Bóg wejrzał na tych, którzy stali się „bezdolnymi nędzaczami”.

Kolejne wersy utworu stają się błaganiami, aby Bóg nie karał udręczonego narodu za jego grzechy. Bo naród ten właśnie teraz, w swym trudnym położeniu, nękany szykanami, „przechodzi karanie”. Cierpi, że nie może używać „mowy ojców” i że nie może modlić się w swym ojczystym języku. Ci zaś, którzy są ciemnościelami, pokazują swą siłę, gardząc Bożymi prawami. Dlatego też podmiot liryczny w imieniu całego narodu woła: „ulituj się nad synów Twych męką”.

Końcowa część utworu opisuje straszliwe skutki przeżyć. Jest to „jęk wygnañców” i „płacz dzieci katowanych srogo”. Wspomniane „jęki” i „płacze” słychać w sytuacji, gdy „wszędzie zamilkł głos sumienia”, zaś Boże przykazania są „w poniewierce”. Dlatego potrzeba ufnej modlitwy, aby Pan Bóg oddalił „pokusę zwątpienia”, a w serca wlał otuchę.

W kolejnej pieśni, zatytułowanej „Panie, do Ciebie wołam”, człowiek z litością błaga Boga o pokój. Prosi, aby ucichł „ryk lwa ciemności”, który rozrywa polską ziemię oraz by Pan Bóg wstrzymał karzącą rękę wobec grzeszników. Codziennosc podmiotu lirycznego oznacza bowiem ciągłe zmaganie z przeciwnościami losu. Choć z rana „zabłyśnie złoty świt”, człowiek wciąż słyszy „straszny zgrzyt”. Wówczas jak „robak w prochu” chce się wic u Bożych stóp z nadzieją, że tu uzyska utracony spokój i wewnętrzną równowagę.

W pieśni „Twych Panie łask” człowiek ma świadomość, że Bóg hojnie obdarza tych, którzy są Mu wierni. On nie pozostawia nikogo w potrzebie. Jego miłosierne serce odnajdzie każdego potrzebującego.

Dla podmiotu lirycznego Bóg jest „twierdzą, skałą, strażą”. Jest Tym, który wysłuchuje człowieczego wołania i zanoszonych do Niego modlitw. Dlatego modlitwa ta winna być nieustannie zanoszona przed Boże oblicze.

Z kolei pieśń „Gdy boleść wstrząsa” ukazuje człowieka w wielkim wewnętrznym niepokoju, który w pokorze klęka wobec Boga Najwyższego i prosi Go o odpuszczenie grzechów. Prosi również o pociechę dla tych, którzy cierpią i dla których zbliża się ziemski kres. Prosi dla nich o wiarę. Swe prośby kieruje do Boga, którego nazywa „Wszechmocnym”.

W kolejnej pieśni pt. „Panie miłosierny” Bóg określony jest jako „Zbawca”. To do Niego zanoszona jest prośba, aby wciąż wspierał swą łaską powierzony lud. Podmiot liryczny prosi również o „światło Boże”, o miłość oraz o naukę, „jak znieść bólu ły”.

Bóg ponadto przedstawiony jest jako „Zbawca świata” i „nasz Stwórca”. Człowiek wznosi ku Niemu swe dłonie i prosi, by wejrzał na grzesznych ludzi i miał wobec nich litość. Prosi również, by towarzyszył każdemu wierzącemu w ostatnim momencie jego życia.

W pieśni „Do Boga” Stwórca określany jest przymiotnikiem „wielki” i odbiera cześć od całego stworzonego przez siebie świata. Uwielbienie odbiera również od „targanych bólem dusz”.

Dusze te przeżywają, że imię Boże „targane jest w poniewierce”, a zło coraz bardziej panoszy się na świecie. Cierpią, gdy jest im zadawany ból, tym bardziej, że ci, którzy go powodują, powołują się na Boże prawa.

Ostatni utwór pt. „Wierzymy Panie” to pieśń ufności, w której człowiek wyraża głębokie pragnienie i nadzieję, że kiedyś przyjdzie mu powrócić do rodzinnego domu, „w gniazda pozostałe”; że zakończy się trudny i bolesny okres wygnania.

Podmiot liryczny z głęboką wiarą prorokuje, iż nastąpi taki dzień, gdy Ojczyzna będzie cieszyć się wolnością i niepodległością; „sploty łańcucha”, które przez wieki „gniotły” Polskę, „pękną zerwane rąk siłą i ducha”; że nadejdzie „dzień zwycięstwa”, który stanie się dniem zmartwychwstania Ojczyzny.

3. Zagadnienia muzyczne

W kontekście zagadnień muzycznych na uwagę zasługuje fakt, że Otton Mieczysław Żukowski posiadał niezwykłą łatwość tworzenia pozornie prostych, kantylenowych melodii, które cechują niemal każdy jego utwór. Sprawia to, że dzieła te są odbierane nad wyraz pozytywnie i emocjonalnie.

Dokonując harmonizacji pieśni, Żukowski stosuje harmonię tonalną z jasno określonym centrum tonalnym, wskazującym na tonację główną. Jako reprezentatywny przykład harmonizacji można wskazać pieśń „Wierzymy Panie”.

Wierzymy Panie. 5

Kaz. Greczyn. O. M. Żukowski.

Andante.

Śpiew.

1. Wie - rzy - my Pa - nie, że tam do tej nie - ma, gdzie nam dzie -
2. Wie - rzy - my Pa - nie, że sple - ty zna - cu - cha, co gno - tły

Organy
lub chór
mieszany.

1. cie - oc la - ta u - ply - ne - by, po dniach spe - dzo - nych po - mie - dzy ob -
2. ma szą. Oj - czy - zna, przez wie - ki, pe - kna zer - wa - ne rąk si - ła i

1. cy - mi, dasz nam po - wró - cić wgnia - zła po - no - sta - ła, że nie - ra -
2. du - cha, że dzień zwy - cię - stwa dla nas nie - da - le - ki, że o - to

1. du - go skoń - czy się wy - gna - nie: wie - rzy - my Pa - nie! nie!
2. i - dzie ku nam Zmar - twych - wsła - nie: wie - rzy - my Pa - nie!

0 11 2.

Przykład nutowy. Pieśń „Wierzymy Panie”

Źródło: archiwum autora

Stosując oznaczenia współczesnej harmonii tonalnej, powyższą pieśń można opisać w następujący sposób.

E-dur: T | T .. | D^{5<} .. .. | T (D) S T | D⁹ D | D₂₋₃⁷ T D⁷ |

7 3 5 7 5

T D | D₂₋₃⁷ S (D₂₋₁⁷ ..⁷/₅) | D⁴⁻²⁻³ D^{5<} .. | T .. | D^{5<} .. .. | T (D⁷) T_{VI} T^{7<}/₄ T₄⁶/₂ |

3 7 5 5 5 7

T S_{II}⁷ | D₇⁹ ..¹⁻² ..³⁻⁵ | T⁶⁻⁵ (D) | [S] .. ..⁶ ..^{6<} | D₄₋₂⁶⁻⁴ D .. | T .. .. |

3 5 7 °T_{VI}[↓] 7

(D ..⁷) | S_{II}⁴⁻³ T_{VI}⁷/₃ S_{II} | D .. T_{VI} .. | D₄⁶ (D_{5>}⁹/₄) | D₄₋₃⁶⁻⁵⁻⁷ | T ||

Zapisanie nut w układzie czterogłosowym sprawia, że partia akompaniamentu z powodzeniem może być wykonywana zarówno przez organistę, jak i przez 4-głosowy chór mieszany.

Stosowana przez Żukowskiego harmonia tonalna jest jednak używana w dość swobodny sposób. Dotyczy to, między innymi, traktowania septymy w akordach dominantowych (pierwszy system – ostatni takt; drugi system – pierwszy takt; drugi system – drugi takt). W wymienionych przypadkach septyma jest rozwiązana o sekundę wielką w górę (również w głosie basowym).

Inne swobodne traktowanie funkcji harmonicznycch widoczne jest w tym, że te same akordy sąsiadują ze sobą przez kreskę taktową (np. pierwszy system – przedtakt i pierwszy takt; pierwszy system – trzy ostatnie takty; drugi system – takty pierwszy i drugi). Ponadto w ostatnim systemie, w trzecim takcie (tenor – bas) występuje skrzyżowanie głosów.

Zastosowana przez Żukowskiego harmonia pokazuje również, że kompozytor – mimo zachowania centrum tonalnego – stosował akordy wtrącone (najczęściej dominanty septymowe i nonowe), dźwięki przejściowe, opóźnienia oraz alteracje. Środki te sprawiają, że harmonia w utworach Ottona Mieczysława jest interesująca i przykuwająca uwagę.

Podsumowaniem tej części mogą stać się słowa recenzji, jaka na łamach „Gazety Kościelnej” została zamieszczona po wydaniu przez kompozytora pierwszych dwóch zeszytów „Śpiewów kościelnych”:

„Nowego wydawnictwa śpiewów kościelnych różnych autorów podjął się znany ze swoich publikacji kompozytorskich i muzyczno-fachowych, prof. O.M. Żukowski. Ukazały się dwa pierwsze zeszyty powyższego wydawnictwa, a zapowiedziane są dalsze. (...)

Już same nazwiska szan. Autorów są dla nas rękojmią wartości tego wydawnictwa. Serdeczne melodie o rysach szczerze słowiańskich, przejrzystość utworów i powaga, wygodny do śpiewu układ, oparty na średniej skali, nie wymagający zatem nadzwyczajnych głosów, oraz nader szlachetna harmonizacja, oto ogólne cechy tych kompozycji. Wydawnictwo to jest, jak sądzimy, zapowiedzią zwrotu w naszej muzyce kościelnej na tory właściwe. Muzyka ta bowiem, choć uwzględniać powinna zawsze ducha i przepisy Kościoła nie może wszakże zatracać barwy narodowej. W śpiewie każdego narodu odbija się dusza jego, a dusza polska ma wiele w sobie odrębnego, indywidualnego, co też przeziara przez polskie melodie w odrębnym charakterze, w motywach swojskich i w swojskim nastroju. (...)

Mollis dulcedo to tło muzyki słowiańskiej, które i w powyższych publikacjach wyraźnie się odbija, a którego w muzyce Słowianin zawsze pożąda, nawet w kościele. Widzimy w powyższym wydawnictwie właściwy sposób kultury kościelnej na gruncie polskim (...). Spodziewamy się, że wydawnictwo prof. Żukowskiego znajdzie uznanie, na które zasługuje¹⁵.

¹⁵ „Gazeta Kościelna”, bez roku wydania ani nr. Odbitka w posiadaniu autora.

Zakończenie

Omówienie siedmiu pieśni religijnych polskiego kompozytora Ottona Mieczysława Żukowskiego upoważnia do sformułowania poniższych wniosków.

Użyte przez kompozytora teksty poetyckie różnych autorów stają się śpiewaną katechezą i nauką prawd wiary dla wykonujących pieśni ludzi, dla których dostęp do literatury teologicznej był mocno ograniczony. Teksty te przypominają i uczą o dogmatach wiary katolickiej:

- podkreślają znaczenie zawierzenia swego życia Panu Bogu i Bożej Opatrzności (pieśń „Twych Panie łask”),
- zwracają uwagę, że Bóg jest wielki (pieśń „Do Boga”) oraz wszechmocny (pieśń „Gdy boleść wstrząsa”),
- uświadamiają, że Bóg jest Stwórcą całego świata (pieśń „Panie miłosierny”), który to świat nieustannie oddaje Mu hołd i uwielbienie (pieśń „Do Boga”),
- uczą, że Bóg jest zbawicielem człowieka (pieśń „Panie miłosierny”) i to On obdarza łaską wiary (pieśń „Gdy boleść wstrząsa”),
- podkreślają znaczenie modlitwy do Boga, który ją wysłuchuje (pieśni „Twych Panie łask” i „Panie miłosierny”),
- z tekstów pieśni wyłania się obraz Boga, który jest twierdzą i skałą (pieśń „Twych Panie łask”),
- ponadto wobec wielkiego Boga człowiek powinien przyjąć postawę pokory (pieśń „Gdy boleść wstrząsa”),
- autorzy tekstów podkreślają również obecność zła w świecie (pieśń „Do Boga”) oraz grzeszną naturę człowieka (pieśń „Panie miłosierny”),
- Bóg jest Tym, który odpuszcza grzechy i pociesza strapionych (pieśń „Gdy boleść wstrząsa”); On uczy, jak znosić cierpienia (pieśń „Panie miłosierny”),
- teksty pieśni zwracają także uwagę na sytuację ówczesnego świata, w którym dochodzi do nieprzestrzegania Bożych przykazań i deptania Bożych praw (pieśń „Do Boga”),
- w tekstach pieśni zawarta jest prawda o Bogu, który w chwili śmierci człowieka wychodzi mu na spotkanie (pieśń „Panie miłosierny”).

Godne podkreślenia są również akcenty patriotyczne i narodowowyzwoleńcze, które *in extenso* pojawiają się jedynie w dwóch pieśniach („Ojczy nasz” i „Wierzmy Panie”). W pozostałych – można przyjąć taką hipotezę – nawiązanie do ciężkich chwil Ojczyzny opisane jest w sposób zawoalowany. I choć nie mówi się o nich wprost, to zwraca się uwagę na przeżywane cierpienia, trudne położenie i prześladowania – tak pojedynczych osób, jak i całego narodu. W pieśni „Ojczy nasz” zaakcentowana zostaje troska o dom ojczysty, o zachowanie tradycji, wiary ojców oraz języka. Podmiot szczerze i głęboko przeżywa sytuację, w jakiej znalazła się Polska pod zaborami. Podaje również pod refleksję, że pojawiające się nieszczęścia mogą nieraz stać się dla człowieka małej wiary przyczyną

zwątpienia w Bożą Opatrzność. Bóg jednak czuwa nad światem i nad Polską, zaś przez modlitwę swych dzieci ingeruje w dzieje narodów (pieśń „Wierzymy Panie”). To On jest bowiem ucieczką w chwilach nieszczęścia i cierpień (pieśń „Panie, do Ciebie wołam”).

W opisywanych tekstach do głosu dochodzi również kontekst potrydenckiej religijności, obecnej w świadomości ludzi. W tym duchu Bóg ukazany jest jako Ten, który karze za grzech (pieśń „Panie, do Ciebie wołam”). Ów grzech, tak osobisty, jak i zbiorowy, może również stać się przyczyną nieszczęść całego narodu (pieśń „Ojczy nasz”).

W taki sposób pieśni Ottona Mieczysława Żukowskiego, z „melodyami o ryśach szczerze słowiańskich” i ze „szlachetną harmonizacją”¹⁶ kształtowały przez długie lata świadomość Polaków pozbawionych własnego państwa i czyniących wiele w walce o odzyskanie należnej niepodległości.

Seven religious songs by Otton Mieczysław Żukowski (1867-1942) in the context of semantic and musical issues

Summary

In the present article the author discusses seven religious songs by the little-known Polish composer, Otton Mieczysław Żukowski (1867-1942). The songs are: *Ojczy nasz* (*Our Father*) op. 47, *Panie do Ciebie wołam* (*Lord, unto Thee I cry*), *Twych Panie łask* (*Your mercies, o Lord*), *Gdy boleść wstrząsa* (*When sorrow strikes*), *Panie miłosierny* (*Merciful Lord*), *Do Boga* (*To God*) and *Wierzymy Panie* (*Lord, we believe*). The songs' semantic meaning conveys the basic and most essential truths of the Catholic faith. Thereby, they formed the awareness of the listeners and became a catechesis to be sung. The discussed songs have also a strong patriotic and national emphasis as they were created in the time of Poland's partition and non-existence in Europe. The songs are evidence that God may be involved in the history of a nation and change its difficult position. In terms of musical layer the songs are characterized by a cantilena melodic line and tonal harmony.

Keywords

religious song, Polishness, 19th century, Otton Mieczysław Żukowski

Słowa kluczowe

pieśń religijna, polskość, XIX wiek, Otton Mieczysław Żukowski

---

¹⁶ Tamże.

Bibliografia

Źródła

Archiwum prywatne autora

Otton Mieczysław Żukowski, *Śpiewy kościelne*, wyd. „Skład główny w księgarni A. Piwarskiego i S^{ki}”:
zeszyt I, pieśń *Ojcze nasz*, s. 2-4,
zeszyt IV pieśń *Panie, do Ciebie wołam*, s. 11,
zeszyt V, pieśni *Twych Panie lask*, s. 2-3, *Gdy boleść wstrząsa*, s. 8-9,
zeszyt VIII, pieśni *Panie miłosierny*, s. 2, *Do Boga*, s. 3, *Wierzymy Panie*, s. 5.
„Gazeta Kościelna”, recenzja [b.r. wyd., bez nr.].

Internet

http://katalogi.bn.org.pl/iii/encore/search/C__Sotton%20mieczy%C5%82aw%20%C5%BCukowski__Orighresult__U?lang=pol&suite=cobalt [dostęp 11.06.2017].

Płyty CD

Cykl „Otton Mieczysław Żukowski. Opera omnia religiosa”:
CD 1, nr katalogowy AP0288 (2013).
CD 2, nr katalogowy AP0343 (2015).
CD 3, nr katalogowy AP0347 (2015).
CD 4, nr katalogowy AP0354 (2015).
CD 5, nr katalogowy AP0368 (2016).
CD 6, nr katalogowy AP0369 (2016).
CD 7, nr katalogowy AP0391 (2017).
CD 8, nr katalogowy AP0392 (2017).

Literatura

Encyklopedia muzyki, red. A. Chodkowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
Kaczorowski R., *Pieśni ku czci Matki Bożej Ottona Mieczysława Żukowskiego oraz ich miejsce w literaturze wokalne*, w: *Musica Vocale. Sacrum i profanum w muzyce wokalne – studium przypadku*, red. R. Minkiewicz, Wydawnictwo Akademii Muzycznej w Gdańsku, Gdańsk 2014, s. 59-73.
Kaczorowski R., *Pieśni maryjne Ottona Mieczysława Żukowskiego*, Wydawnictwo „Bernardinum”, Pelplin 2011.
Kaczorowski R., *Zachowane msze Ottona Mieczysława Żukowskiego jako przejaw troski o polskość. Zagadnienia semantyczne i muzyczne*, w: „Studia Gdańskie”, t. XXXVIII, Gdańsk Oliwa 2016, s. 101-121.

Muzyka Żukowskiego – kolejne odkrycie. Z ks. Robertem Kaczorowskim rozmawia Arkadiusz Jędrasik, „Muzyka21”, nr 6(179), czerwiec 2015, Rok XVI, s. 28-31.

O muzyce Ottona Mieczysława Żukowskiego – z barytonem Robertem Kaczorowskim rozmawia Arkadiusz Jędrasik, „Muzyka21”, Rok XIV nr 12(161), grudzień 2013, s. 20-22.

Otton Mieczysław Żukowski – nieznanne fakty z życia kompozytora i jego rodziny. Z wnuczką kompozytora Zofią Bajda rozmawia Robert Kaczorowski, „Muzyka21”, Rok XVI nr 1(174), styczeń 2015, s. 36-37.

Aneks

Ojciec nasz

Łuną pożaru strop nieba się pali,
 przed nami wzbiera bezbrzeżnych łez morze
 i żadna gwiazda nie błyska z oddali,
 cóż więc poczniemy o Boże?
 Niby rozbitki błądzimy po globie,
 bez przewodnika, bez wsparcia w potrzebie,
 więc w tej rozpaczycy wołamy ku Tobie:
 Ojciec, nasz Ojciec, któryś jest w niebie!

Dawniej w obronie Twojego kościoła
 szliśmy na krwawe i znoje i boje;
 niechże i dzisiaj w tej pustce dokoła
 Imię nam święci się Twoje!
 Dziś, gdy Ojczyznę z pod stóp nam wydarto,
 a szyje w twarde zakuto obroże,
 do Ciebie z piersią wołamy rozdarta:
 zbliz nam królestwo Twe zbliz nam Boże!

Nieprawość rządzi i wyzywa Ciebie,
 coraz to twardsza idzie ku nam dola,
 o sprawże, Panie, by jak tam na niebie
 i tu rządziła Twa wola.
 Spójrz na te tłumy z rozpaczą na twarzy,
 w rozterce z sobą i w niezgodzie z niebem,
 o weź w swą pieczę bezdomnych nędzarzy,
 miłości nakarm ich chlebem!

Niech grzechy nasze litość Twa pogrzebie,
 bo patrz, jak straszne przechodzimy karanie:
 już mową ojców nie wolno do Ciebie
 modlić się dzieciom Twym, Panie!
 Siła przed prawem w stal zakutą ręką
 grozi nam z pychą, że Twe prawa zmoże,
 więc się ulituj nad synów Twych męką
 i zejdz na straszny sąd, Boże!

Przez to, co pierś nam krwawi najboleśniej,
 przez jęk wygnańców z ich własnej dziedziny,
 przez ten płacz dzieci katowanych srogo
 odpuść, ach, odpuść nam winy.
 A choć dziś wszędzie zamilkł głos sumienia,

choć Twe najświętsze prawa w poniewierce,
oddalaj od nas pokusę zwątpienia
i wlej otuchę nam w serce.

Panie, do Ciebie wołam,
nade mną litość miej!
Niech lwa ciemności ścichnie
ryk wśród piekielnych kniej,
me życie schnie wśród pokus,
jak kwiat, gdy wionie żar;
Panie! wstrzymaj Twą rękę
dla grzesznych pełną kar.

Z rana, kiedy na niebie
zabłyśnie złoty świt,
aż do wieczornych mroków
wciąż słyszę straszny zgrzyt;
i wciąż, jak w prochu robak
u Twych się wije stóp!
Panie! czyliż już ze mnie
podziemi będzie łup?

Twych Panie lask świat tyle ma,
że mniej jest gwiazd na niebie,
każdego znajdzie litość Twa
i pomoc da w potrzebie.
Tyś moja twierdza, skała, straż,
wysłuchaj nas w potrzebie,
wysłuchaj modły, słowa zważ,
bo modlim się do Ciebie,
do Ciebie modlim się.

Gdy boleść wstrząsa piersią wzburzoną.
ja, wielki Panie, klękam w pokorze
i drżącą dłonią przyciskam łono
i wołam smutno: odpuść mi, Boże!

Pociesz te dusze, które znękanie,
łzami śmiertelne zlewają łże,
wlej w pierś ich wiarę i zagój ranę,
o to Cię błagam, Wszchemocny Boże!

Panie miłosierny, Boże, Zbawco nasz,
lud Twój łaską Twoją wspierać Panie chciej.
Zlej nań światło Boże, w miłość obdarz Twą,
a jeśli cierpień kres nie blizki jeszcze mu,
ucz jak znieść bólu ły.

Boże Zbawco świata, Panie, Stwórco nasz,
do Cię wznosim dłonie, łaski prosim Cię,
Spojrzyj na nas grzesznych, a ulituj się,
a jeśli przyjdzie kres, Ty broń nas w każdy czas,
boś Pan i Bóg jest nasz.

Do Boga

Ukryty w pośród chmur, tej ziemi wielki Boże,
z przepaści, łądów, gór wielbiony w każdym tworze,
spokojny sam jedynie wśród gromu strasznych burz,
wysłuchaj głos, co płynie z targanych bólem dusz.

Patrz jako imię Twe tarza się w poniewierce,
jak coraz silniej złe wgryza się jadem w serce;
jak ci, pod których strażą Twojej prawdy płonie znicz,
Two święte prawa każą, z Twych gromów robią bicz.

Wierzimy Panie, że tam do tej ziemi,
gdzie nam dziecięce lata upłynęły,
po dniach spędzonych pomiędzy obcymi,
dasz nam powrócić w gniazda pozostałe,
że nie za długo skończy się wygnanie:
wierzimy Panie!

Wierzimy Panie, że sploty łańcucha,
co gniotły naszą Ojczyznę przez wieki,
pękną zerwane rąk siłą i ducha,
że dzień zwycięstwa dla nas niedaleki;
że oto idzie ku nam Zmartwychwstanie:
wierzimy Panie!

